

Nr 140.

Av herr **Lindhagen**, om skrivelse till Konungen angående omorganisation i visst syfte av undervisningen vid de juridiska fakulteterna i riket m. m.

För att komma till rätta med våld och våld har alltid en strävan gjort sig gällande att finna nya former för den offentliga ordningen, vilket också är viktigt. Man måste medgiva, att på denna väg ofta utträttats åtskilligt, ibland genomgripande omgestaltningar till det bättre ehuru blott till en tid. I det stora hela förmärkes nämligen, hurusom formerna icke äro tillräckliga att upphäva själva roten till det onda. Formerna äro till för att beteckna och skydda ett visst maktförhållande. I den mån detta uppbäres av personligheter, som snart överväldigas av sin makt utan tillräcklig motvikt av en inre levande medkänsla med allt som har rätt att leva, kommer våld och våld att fortfarande regera. Systemen förändras, men människornas hårdhet består.

Denna förglömda skuggsida i våra s. k. reformer måste någon gång börja uppmärksammas. Den är väl av all erfarenhet så uppenbar, att var och en borde inse densamma. Detta är i själva verket det största och mest praktiska politiska problemet. Och ändå försummas det av alla vederbörande, var vi än befinna oss. I kampen om formerna eller om makten måste därför, så vitt jag förstår, såsom mellankommande part upplysningen om det verkligen rätta träda fram såsom en statsangelägenhet mer än flesta. Krig av alla slag kunna ej betvingas på annat sätt än genom ett nytt sinne. Denna upplysning behövs för alla klasser, för oss alla och i all synnerhet för dem, som hava makten. Evangelium bör ju predikas i all synnerhet för hedningarna.

Det tillstånd, vari ett samhällsliv befinner sig i förenämnda avseende, framgår särskilt ur beskaffenheten av deras lagar och sättet för dessas tillämpning. Staten uppfostrar *en särskild kast av lagkunnige* för att författa dessa lagar och sedan tillämpa dem. Denna kasts medlemmar äro de mäktige på detta område. Folket har visserligen genom

sin representation i riksdagen åtskilligt att säga. Men den s. k. sakkunskapens auktoritet kommer dock på ett osynligt men fruktansvärt sätt att behärska lagarnas avfattning, och uti tillämpningen är den enväldig utan någon som helst kontroll. Såsom innehavare av ett sådant privilegium och de högsta ämbetena icke blott inom sitt fack utan även på grund av sin formkunskap uti de flesta samhällslivets förgreningar utöva juristerna och deras juridik ett inflytande snart sagt utan gränser. Såsom maktägare och till yrket formdyrkare är denna kast också reaktionär, eller med andra ord frigjord från levande medkänsla för det som är svagt, armt och förtryckt. Sedan numera den högre ämbetsmannakårens industrialisering blivit ganska fullständigt genomförd, framträder den högre juridiken i de sociala frågorna tämligen genomgående såsom en riddare för obligationernas och aktiernas okränkbarhet utan hänsyn till människornas nöd. Äganderättens helgd, fastighetskreditens spöke, alla förtryckande makter finna hos denna sakkunskap ett omedvetet och godtroget beskydd. Vanligt är att vi icke se de solklaraste saker och följaktligen märka vi av vana icke heller detta förtryck, utövat icke av människor utan av blinda makter, som på grund av fostran och förmenta intressen styra dem.

Under sådana förhållanden bör man besinna, att det icke kan vara tillräckligt med att genomföra en s. k. demokratisk författning, bestående i allmän och lika rösträtt till riksdagen och mandatens fördelning proportionellt på partierna efter deras storlek. Så länge förvaltningen ännu tämligen obeskuret tillhör ett enda parti eller högerpartiet, båda de nya formerna för riksdagsmannaval icke så synnerligen mycket eller åtminstone endast en bråkdel av vad man hoppats av desamma.

Då man nu frågar sig, vad som bör kunna åtgöras åt ett så olyckligt förhållande, anmäler sig naturligtvis först en s. k. författningsrevision. Den bör då liksom den tidigare gå ut på någon ny form, som åtminstone automatiskt fördelar även de högre ämbetena och i all synnerhet dem, där juridisk erfarenhet fordras eller önskas, på det sättet, att det blir en någorlunda proportionell representation även här för de olika partiernas styrkeförhållande. Även en sådan utväg är givetvis bättre än det nuvarande tillståndet. Men den kan icke gärna göra anspråk på att vara mera än en ofullkomlig provisorisk anordning. Målet måste vara att på alla poster kunna sätta samvetet, som finnes latent hos alla människor, till styresman även i dessa viktiga befattningar. Att frigöra denna målsman för den verkliga rätten ur sitt fängelse är den enda politiska aktion och fredsrörelse, som kunna leda till något varaktigt gott. En sådan omläggning av de politiska programmen betyder en aktion i

angivet avseende med samma innehåll på alla områden. Ett exempel på ett sådant särdeles viktigt och mycket belysande område erbjuda universiteten.

Vid *universiteten och andra högskolor* sker den första utbildningen av nästa generations ledande ämbetsmannakår på olika områden. Detta är numera deras förnämsta uppgift. Universiteten framstå sedan gammalt i föreställningssättet såsom ljusbringare framför andra ämbetsverk. Denna dogm är icke nyttig, ty den skymmer bristerna. Man kan verkligen uppställa den frågan, om universiteten i sin nuvarande organisation icke snarare äro en av hävstängerna för maktfilosofien, monarkismen och de byråkratiska förvillelserna, en nedbrytare av sinnelagets demokrati.

Den »vetenskapliga» kostymeringen är vilseledande för åskådaren och farlig för den kostymerade.

Med vetenskap menar man väl en forskning, som söker sanningen allena och på den vägen kommer till exakta resultat. Endast naturvetenskaperna och angränsande discipliner hava hitintills givit fog för definitionen. Det är något imponerande över dem. De tala ej så mycket förrän de äro färdiga med sina resultat och, innan dessa kommit, trevar forskningen sig anspråkslöst och försiktigt fram med hypoteser. Men när slutsatserna sedan föreligga, äro de påtagliga. Annorlunda måste det förhålla sig med de humanistiska, sociala, ekonomiska och juridiska vetenskaperna. Deras resultat bära lätt prägeln av förgängelse över sina bleka, relativa sanningar. Dessa discipliner äro därför icke verkliga vetenskaper, de innefatta ett nyttigt och vägledande samlande av historiens erfarenheter, de bestående inrättningarnas organisation och andras mångskiftande tankar däröver med tillägg av samlarens egna försök till ett åskådningssätt, vanligen anpassat efter samtidens behov och föreställningar. Man kan icke göra exakt vetenskap av vad som till sin grund väsentligen är människopåfund, av vanor och ovanor, av metodik, som kan ändras genom överenskommelse, men som man tror vara uttryck för orubbliga lagar, i samma mån svårighet möter att ena människorna för tillfället om något annat.

Detta gäller även den rätta organisationen av demokratin. Vetenskapen kan icke få något annat grepp på denna sak än det vanliga icke auktoriserade omdömet. Och då ett sådant omdömes värde är beroende av känsla för livet och erfarenheter i stort och smått, ligger understundom universitetsexaminandens så kallade vetenskapliga omdöme ofta på ett lägre plan än de i livets skola utbildade åskådningarna.

Den fara, för vilken universiteten utsätta sina examinander, är den överskattning av det vetenskapliga namnet, som följer med examinationen och ett enkelt kvarstannande därefter vid universitetet. Må man besinna, att denna vetenskaplighet för de flesta består uti ett med högsta betyget vitsordat inlärande av en större myckenhet vetenskapliga arbeten. Denna vetenskapliga överskattning framkallar lätt obenägenhet för demokratisk nitälskan och skapar otillräcklig förmåga till den förståelse i allmänhet, som är första förutsättningen för vetenskaplighet. Odium academicum har blivit ett bekant uttryck för detta ovetenskapliga inom universitetens värld.

Till allt detta kommer att även universiteten, liksom övriga ämbetsverk, taga intryck av tidslytena. Även vetenskapen vandrar i stor utsträckning förödmjukad och ordensprydd mot de vinkande lyckomöjligheterna av guds och aktiebolagens nåde. Den akademiska ungdomen följer i tidens spår. Den är själv utgången väsentligen ur de bestämmande befolkningslagren och bereder sig att övertaga makten. Vår tids universitet är i stort sett främst utbildningsanstalter för den byråkrati, som i nästa generation skall härska över själarna och nedtrampa idealen.

Främst riktar sig emellertid uppmärksamheten på *universitetens juridiska fakulteter*. Medlemmarna i den mäktiga juridiska kasten börja där sin uppfostran. Denna består uti undervisning i de antagna lagarnas positiva föreskrifter och historia. Det är ett dött inlärande av minneskunskap och respekt för formerna. I stort sett ingenting annat. När den unge examinanden sedan kommer ut i praktiken eller undervisningen om denna minneskunskaps tillämpning, möter honom visserligen ett stort fält av livets realiteter, som tala sitt tydliga språk och böra väcka eftertanke. Men även här ges det en överordnad undervisning, som allt för ofta dövar eftertanken och fortsätter den unge juristens fostran i samma anda, som den universiteten gav honom. Formernas suveränitet, en intellektualistisk tillämpning av desamma, det är i stort sett huvudsaken.

Den unge juristen finner också snart, att på detta fält ligger hans karriär. Den som vaket kan påvisa, huru en bokstavstolkning är i tillfälle att hindra ett mänskligt krav, blir ansedd som begåvad och skarp-sinnig. Om någon däremot känner sig uppfordrad av sitt sinne att påvisa, hurusom det dock kan lagas efter lägenheten och mänsklig rättvisa med god vilja skipas, röner mycket mindre uppmuntran, ja möter till sist ovilja, om ett dylikt sinne övergår till obehindrad vana. En sådan ung jurist får mycket svårare att slå sig fram, såvida han ej förstår att diplomatiskt dölja sitt spel emot den högsta orätten eller har näbbar och klor tillräckligt för att slå ifrån sig.

Denna företeelse är säkerligen lika gammal som historien. Summum jus summa injuria, högsta rätt är högsta orätt, innefattar det gamla romarordets betyg över det dåvarande juristsystemet, vars motto detta ord ännu i våra dagar är såväl i lagskrivning som rättskipning. Till detta tillstånd bidrager också i hög grad intresset att komma fram till inflytande och inkomster. Den unge juristen blir införlivad i den övre världens miljö och blir snart ett med densamma i känslor, tankar och handlingar. Omständigheterna sätta nu tredubbla lås för samvetena likasom ock för kassaskåpen ehuru i vitt skilda syften.

Det är emot ett sådant tillstånd den gamla kampen för den nya människan, som ensam kan omskapa världen, måste inrikta sig. Uppgiften är icke hopplös, ty inom varje människa sitter ju inburad på sätt nyss sagts hennes bättre jag, som tigger och längtar efter befrielse. Då människan själv bär på sig nycklarna till de tre låsen för buren, följer därav logiskt, att det är endast genom en vädjan till henne själv i förening med en officiell tillåtelse därtill, som hon kan förmås att öppna för det fängslade samvetet. Det gäller således även i den juridiska fostran att införa från begynnelsen en officiell undervisning i form av ett klargörande och en uppfordran till att högsta rätt icke får vara högsta orätt utan måste sammanfalla med den högsta rättvisan, om man överhuvud taget skall kunna tala om någon rätt. Lagen måste utfyllas med evangelium.

En sådan fostran saknas fullständigt, kan man säga, vid våra universitets juridiska fakulteter. Undervisningen är så beskaffad som ovan sagts, och någon vädjan till de stackars elevernas bättre jag förekommer icke. De utbildas till lagautomater och i bästa fall skarpsinliga förtolkare men icke till samariter för det, som förblöder och förhungerar eller annorledes går under oförskyllt vid livets allfarsvägar. Man förhåller dem aldrig, att de i sitt lagstiftningsarbete måste unna varje människa en flik av sitt fädernesland och ett personligt människovärde. Man vädjar aldrig till dem, att de i sin ämbetsmannagärning och yrkesutövning skola bemöda sig att hava de oförgängliga buden till främsta vägledning. De juridiska fakulteterna begränsa sig hopplöst till att fostra ett vanligt levebrödssläkte. Den danar som sagt dessutom den byråkrati, som i sin ordning skall behärska oss med sina former och privilegierade befogenheter, samt komma att slå vakt om de ekonomiska privilegierna och förvisa anden, som ensam kan göra levande. Ur den juridiska utbildningen framgår ett släkte, som av samhällsordningen avkristnats med minneskunskap, bokstavsträldom, formdyrkan samt hetsig vakthållning kring makten, ägodelarna och karriärerna.

Uti Sveriges rikes lag lika litet som i dess regeringsform och riksdagsordning förekommer någon medveten uppfordran för tillämpning av s. k. gudomlig rättvisa. I rikets högsta sedan ett årtusende antagna grundlag, nya testamentet, påbjudes den däremot uttryckligen, ehuru hitintills tämligen förgäves. I den civila lagen förekommer en enda antydning i domareden, som bjuder ett dömande »efter Guds och Sveriges lag». Om den förra lagens rätta innehåll giva de gamla domarreglerna en föreställning genom sina många erinringar såsom bland annat därom, »att menige mans bästa är den yppersta lagen». Men om domaredens nämnda anvisning och domarreglernas vädjan lämna lagarna ingen vägledning. Icke heller som sagt meddelas därom någon målmedveten undervisning vid universitetens juridiska fakulteter utan blott om högsta rätt, som dock så ofta är högsta orätt. För min del har jag medverkat åtskilligt för att vid Stockholms fria högskola skapa även en juridisk fakultet. Vi invaggade oss därvid tillika i den förhoppningen, att beröringen med huvudstadens pulserande liv och rika tillgångar på studiefält skulle höja fakulteten till något trappsteg emot det högre plan, varom ovan talats. Förhoppningarna gingo icke i uppfyllelse. Med den införlivades såsom vid statsuniversiteten ett i stort sett konservativt element i den i övrigt frisinnat anlagda anstalten.

En politiker sade mig en gång, att vägen till våra samveten vore hopplös. Den hade predikats i nära tvåtusen år och ändå hade världen icke blivit bättre. På detta kunde jag under den diskussion, varvid yttrandet fälldes, ej svara annat, än att om denna väg betonats i alla politiska tidningars ledande artiklar varje dag under de två tusen åren skulle dock världen säkerligen varit bättre.

Emellertid är det givetvis inga stora utsikter att kunna på detta sätt hastigt trolla fram den nya människan, som ensam kan omskapa världen. Allra minst lära de juridiska fakulteternas nutidsanda i en handvändning kunna omskapas. Det vill mycket till för den saken, tusen initiativ från oss själva för att lysa upp något i alla mörka vinklar och vrår. Den förestående framställningen vill endast framhålla, vilket spektakel det är, att världen skall få regeras på ett sådant sätt, som nu sker, samt hur obegåvad och ödesdiger för oss alla den organisation måste sägas vara, som består exempelvis de juridiska fakulteterna.

Världen kan icke gå framåt genom materiens krassa våld såsom ledare i det offentliga samt en hand full individers grubblande bortgång från världen och inneslutande i sig själva såsom enda utväg för ett andligt liv. Det senares klosterportar måste öppnas samt anden träda ut, rubba de

politiska cirkelarna och övertaga den föresyn i det offentliga, som naturen tillämnat den. »Om icke», låter Platon Sokrates yttra i dialogen om staten, »antingen filosoferna bliva konungar i staten eller de, som nu kallas konungar och makthavande, i sanning och grundligt ägna sig åt filosofien, och dessa båda, makten i staten och filosofien, sammanfalla till ett, och om icke av de olika naturer, som nu uteslutande vända sig till det ena med åsidosättande av det andra, de flesta nödvändigt bliva uteslutna, då finnes det, min käre Glaukon, icke någon befrielse från det onda för staterna och, såsom jag tror, icke heller för människosläktet, och förr skall icke heller denna statsförfattning, som vi beskrivit, såvitt det är möjligt, bliva förverkligad och skåda solens ljus.» Det är nog ovisst, om ens denna diktatur är utförbar. Det beror på om några få filosofer, upphöjda till makten, kunna fortfarande hålla måttet, vilket är tvivelaktigt. Det förefaller mig som om endast sanningens makt inom oss alla samlad till en enhet kan förväntas kunna på något varaktigt sätt lyckas.

På grund av vad sålunda anförts, tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen ville hos regeringen hemställa:

1) att synnerlig uppmärksamhet måtte ägnas därät, att eleverna i de juridiska fakulteterna i riket — vilka senare för närvarande handhava utbildningen av den byråkrati, som i rikets högsta befogenheter och ämbeten skall en gång behärska oss — måtte bibringas icke blott minneskunskap, bokstavslydnad och formella färdigheter utan även fostras till hängivenhet för de gudomliga lagarna eller med andra ord till medkänsla för det som är svagt, förtryckt och olyckligt;

2) att därvid tages till utgångspunkt de påbud i slikt avseende, som redan godtagits av statsmakterna, nämligen *dels* vår tusenåriga högsta grundlags, nya testamentets samhällsetik, *dels* den i Sveriges rikes lag inskrivna domaredens uppfordran till domarna att döma »efter Guds och Sveriges lag» och *dels* de i inledningen ur lagböckerna upptagna domarreglernas många Erinringar till lagstiftare och domare såsom bland annat därom, att »menige mans bästa är den yppersta lagen»;

3) att för ändamålet en omorganisation av undervisningen äger rum genom inknappning av minnes-

läsningen av de vidlyftiga nutidslagarnas oväsentligare bestämmelser och — när tillgångarna åter medgiva det — genom upprättande av lärostolar icke blott såsom nu i olika slags gällande »rätt» utan även uti »rättvisa» (social etik).

Stockholm den 30 januari 1923.

Carl Lindhagen.
